

Δημήτριος Απ. Καραμπερόπουλος
Διδάκτωρ Ιστορίας της Ιατρικής
Μιλτιάδου 3, 145 62 Κηφισιά, Αθήνα

Η ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΙΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ ΤΟΥ ΕΞ ΑΠΟΡΡΗΤΩΝ, 1664, ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Σκοπός της συνοπτικής αυτής εργασίας είναι να παρουσιασθεί η πρώτη ελληνική μετάφραση της διδακτορικής διατριβής του Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου του εξ Απορρήτων με τίτλο «Αναπνευστικόν ὄργανον της κυκλοφορίας του αίματος ἤτοι περί κινήσεως και χρείας των πνευμόνων».

Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος ο εξ Απορρήτων (1641-1709) κυκλοφόρησε τη διδακτορική του διατριβή στα λατινικά με τίτλο «*Pneumaticum instrumentum circulandi sanguinis, sive de motu, & usu pulmonum*, Bononiae, 1664», η οποία έκτοτε επανεκδόθηκε το 1665, το 1682, με τελευταία εκείνη το 1870 από τον Μαρίνο Βρετό, ο οποίος μάλιστα αφιέρωσε την έκδοση στον διάσημο Έλληνα Οφθαλμίατρο Φωτεινό Πανά, (1832-1903), «*καυχήματι του ημετέρου έθνους εν τη μεγαλουπόλει των Παρισίων*». Για να γίνει γνωστό το περιεχόμενο της διδακτορικής αυτής διατριβής καταβλήθηκε προσπάθεια να μεταφρασθεί στα ελληνικά, κάτι που επετεύχθη το 1994 με τη συμβολή του κ. Στάθη Παπαπολυχρονίου και η οποία θα εκδοθεί με σχετικό σχολιασμό, ευρετήριο και επιμέλεια από τον Δημ. Καραμπερόπουλο.

Παρουσιάζονται οι τίτλοι των κεφαλαίων της διατριβής: Στην αρχή είναι η αφιέρωση του συγγραφέα στον Δούκα της Φλωρεντίας Φερδινάνδο τον Β΄ των Μεδίκων, το κείμενο προς τον αναγνώστη και η έγκριση του ιεροεξεταστή πως αξίζει να τυπωθεί το βιβλίο. Στη συνέχεια είναι τα εξής:

Το Προοίμιο, που περιέχει τον σκοπό του συγγραφέα. Σημειώνει ότι του είχε γεννηθεί φλογερή επιθυμία να μάθει πέρα από τη «θαυμαστή σύνθεση των πνευμόνων» ποία η χρησιμότητα τους.

Κεφ. 1. «Σε ποίο σημείο σφάλλουν όσα έχουν παραδοθεί μέχρι σήμερα σχετικά με τη χρησιμότητα των πνευμόνων».

Κεφ. 2. «Ποίες αιτίες με παρακίνησαν να ερευνήσω την αληθινή χρησιμότητα των πνευμόνων». Και στο κεφάλαιο αυτό καταλήγει «Θα δείξω λοιπόν ότι οι πνεύμονες χρησιμεύουν στην περιφορά του αίματος, έτσι απλά όπως το ανακάλυψα με οδηγό τη λογική και συνοδό την πείρα».

Κεφ. 3. «Περιγραφή της δομής των πνευμόνων». Χρησιμοποιείται στα λατινικά ο όρος παρέγχυμα.

Κεφ. 4. «Περιγραφή των βαλβίδων». Γίνεται περιγραφή των βαλβίδων των φλεβών και της καρδιάς, τις οποίες ονομάζει «τριγλώχινες», «σιγμοειδείς», «μυτροειδείς» και «μυνοειδείς».

Κεφ. 5. «Η χρησιμότητα των βαλβίδων» των φλεβών. Μάλιστα αντιτίθεται στην άποψη που είχε διατυπωθεί, πως οι βαλβίδες κατασκευάστηκαν για να μετριάσουν την παρά φύση κίνηση του αίματος, από τις μεγαλύτερες φλέβες στις μικρότερες. Χαρακτηριστικά γράφει «εφόσον όμως εισήγαγα βελόνα από τη ρίζα των

φλεβών και οι βαλβίδες αντιστέκονταν, με αποτέλεσμα να μην μπορώ με κανένα τέχνασμα να την προωθήσω προς τους λεπτούς κλάδους, θα μπορούσα να πιστέψω πως δεν μετριάζουν, αλλά εμποδίζουν τελείως την ανάστροφη ροή του αίματος''. Στο τέλος του κεφαλαίου αυτού ρωτά για το ''ποία είναι η αιτία της περιφοράς του αίματος''.

Κεφ. 6. Ποία η κίνηση των πνευμόνων, όπως φαίνεται από την ανατομή ζωντανών ζώων». Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος κάνει παρατηρήσεις σε ζώα για τη κίνηση των πνευμόνων και σημειώνει ''γι αυτό στην κίνηση και στην ανάπαυλα των πνευμόνων σημείωσα τα εξής περισσότερα από τους άλλους'' απαριθμώντας μάλιστα δέκα παρατηρήσεις.

Κεφ. 7. «Κίνηση των πνευμόνων, λειτουργία και χρησιμότητα».

Κεφ.8. «Η αυθεντία του Γαληνού ενισχύει την προταθείσα λειτουργία των πνευμόνων».

Κεφ. 9. «Τα γενεσιουργά αίτια της κυκλοφορίας του αίματος που έχουν διδάξει άλλοι μέχρι σήμερα απορρίπτονται».

Κεφ. 10. «Η λογική και η εμπειρία αποδεικνύουν τη λειτουργία των πνευμόνων». Απαριθμεί είκοσι συλλογισμούς-επιχειρήματα για να καταλήξει ότι είναι ''ολοφάνερο πως η αναπνοή των πνευμόνων αποτελεί το γενεσιουργό αίτιο της κυκλοφορίας του αίματος. Παρατηρεί ωστόσο στο τέλος του κεφαλαίου αυτού πως και η θεωρία της αντλίας για την κυκλοφορία του αίματος δεν παρέχει λιγότερα πειστήρια.

Κεφ. 11. «Για ποίο λόγο κυκλοφορεί το αίμα στο έμβρυο, στο οποίο οι πνεύμονες αργούν».

Κεφ. 12. «Η γενεσιουργός αρχή της κίνησης του αίματος στα ψάρια».

Κεφ. 13. «Ο λόγος της κίνησης του χυλού και η γενεσιουργός της αρχή». Αποκαλεί τα γαλακτώδη αγγεία φλέβες, μνημονεύει τους GasparoAselli,(1581-1626), Jean Pecquet, (1622-1674), Thomas Bartolini, (1616-1680), Francis Glisson, (1597-1677), και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι πνεύμονες επιτελούν και την κίνηση του χυλού από την περιφέρεια στο κέντρο.

Κεφ. 14. «Η γενεσιουργός αρχή της κίνησης των πνευμόνων και της καρδιάς». Τον απασχολεί το ερώτημα γιατί η καρδιά κινείται εκ φύσεως κατά τέτοιον τρόπο ή από πού διεγείρεται μια τέτοια κινητήρια δύναμη.

Κεφ. 15. «Ο λόγος της κίνησης των αρτηριών και το γενεσιουργό της αίτιο».

Κεφ. 16. «Που περιέχει τις λύσεις κάποιων προβλημάτων».

Κεφ. 17. «Συμπέρασμα σχετικά με την χρησιμότητα των πνευμόνων». Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος στην αρχή του κεφαλαίου αυτού γράφει «Ηδη λοιπόν με εναργείς συλλογισμούς και με πειράματα αυτοψίας αποδείξαμε τη χρησιμότητα των πνευμόνων, ώστε να γνωρίζουμε πια με απόλυτη βεβαιότητα πως οι πνεύμονες δεν είναι ανεμιστήρες της καρδιάς, για να την εξαερίζουν και να αποβάλλουν την αιθάλη, αλλά αναπνευστικό όργανο της κυκλοφορίας τους αίματος».

Συμπερασματικά τονίζεται ότι με την πρώτη αυτή ελληνική μετάφραση γίνεται γνωστό πλέον το περιεχόμενο της σημαντικής διδακτορικής διατριβής του Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου του εξ Απορρήτων, η οποία περιέχει και πειραματικά δεδομένα σε ανατομές ζώων.

Λέξεις ευρετηρίου: Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος ο εξ Απορρήτων, κυκλοφορία του αίματος

Keywords: Alexandros Maurocordatos of External Affairs, circulation of blood

SUMMARY

The chapter's titles of the dissertation in Latin of Alexandros Mavrocordatos of External Affairs "Respiratory organ of blood circulation, that is about lungs' movement and necessity», which was published in Latin in Bononiae 1664, are presented in Greek translation for the first time.